

A konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének munkatársai 2014. november 5-7. között tudományos konferenciát szerveztek. A kötet az ott elhangzott előadások többségének írott változatát tartalmazza. A konferencia dátumának választása tudatos volt: a nagy nyugati egyházszakadás felszámolására összehívott XVI. egyetemes zsinatot 1414. november 5-én nyitotta meg Konstanzban XXIII. János pápa. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében már évek óta folyik Luxemburgi Zsigmondnak és korának kutatása. Együttal csatlakozni kívánunk a német történetírás azon projektjéhez („Das Konziljubiläum 2014-2018. 600 Jahre Konstanzer Konzil”), amellyel a zsinatra emlékeznek. A kötet a magyar kutatás egyik hozzájárulása a "Konzilstadt Konstanz" programhoz.

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS IN CAPITE ET MEMBRIS”

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS IN CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT
600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Tudomány és kommunikáció – a Debreceni Egyetem
tudománykommunikációs tevékenységének fejlesztése
TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0060

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS
IN CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT 600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

„CAUSA UNIONIS,
CAUSA FIDEI, CAUSA
REFORMATIONIS IN
CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT
600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Szerkesztette: Bárány Attila
Pósán László

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részében sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

ISBN 978-963-89963-3-6

Felelős kiadó: a Printart-Press Kft. ügyvezetője

Grafikai-nyomdai előkészítés: Szabó Balázs

Nyomdai munkálatok: Printart-Press Kft.

Tartalomjegyzék

Előszó 7

A konstanzi zsinat és Európa

Bárány Attila: *A Luxemburg-ház nyugati (angol, francia, burgundi) kapcsolatai 1378 és 1416 között* 10

Bubnó Hedvig: *Kaszília küldöttsége a konstanzi zsinaton* 36

Csukovits Enikő: *A konstanzi zsinat, mint könyvvásár és tudományos fórum* 52

Györkös Attila: *Francia egyházpolitikai törekvések a skizma idején és a konstanzi zsinaton* 60

Kiss Gergely: *Magyar követség a pisai zsinaton? XII. Gergely és Magyarország kapcsolata 1408-1409-ben* 70

Kondor Márta: *Magyar király a német trónon: Luxemburgi Zsigmond birodalmi kancelláriája és a királyi tanács (1410-1419)* 83

E. Kovács Péter: *Imperia az imperiumban* 101

Maléth Ágnes: *A schisma előidézői? Az avignoni pápaság megtételése a modern magyar történetírásban* 117

Orosz István: *Európa a konstanzi zsinat korában* 129

Pósán László: *A Német Lovagrend, a lengyel és a litván állam közötti konfliktus a konstanzi zsinaton* 144

Prajda Katalin: *A Magyar Királyság és a Firenzei Köztársaság diplomáciai kapcsolatai a Zsigmond-korban* 161

Egyház-és jogtörténet

Érszegi Géza: *„...az ország szabadságát a konstanzi egyetemes zsinaton esküvel megerősítették, ahogy az a róla kiadott bullában világosan olvasható”* 176

Fedeles Tamás: *A Camera Apostolica és a magyar egyházi javadalmak a konciliarizmus időszakában* 189

F. Romhányi Beatrix: *A konstanzi zsinat és a ferences obszervancia megjelenése Magyarországon* 210

Tusor Péter: *A konstanzi bulla „alkalmazása”. A magyar királyi főkegyúri jog a 15-16. században* 219

Magyarország a konstanzi zsinat idején

Gulyás László Szabolcs: <i>Luxemburgi Zsigmond jobbágyköltözéssel kapcsolatos rendelkezései</i>	242
Gyöngyössy Márton: „ <i>Gazdag föld – szegény ország</i> ”: <i>magyarországi aranytermelés és aranypénzverés Luxemburgi Zsigmond korában</i>	255
Kordé Zoltán: <i>Hatalmi-politikai viszonyok Erdélyben a konstanzi zsinat korában</i>	269
Sebők Ferenc: <i>A konstanzi zsinat a modern magyar történetírás tükrében</i>	278
C. Tóth Norbert: <i>A király helyettesítése a konstanzi zsinat idején</i>	289

Bárók, főpapok, humanisták, címerek

Árvai Tünde: „ <i>Magnus comes de Hungaria</i> ” – <i>Garai Miklós nádor Nyugat-Európában</i>	316
Bozzay Réka: <i>Magyar diákok egyetemjárása a Luxemburgi Zsigmond korában</i>	328
Gyulai Éva: <i>A Magyar Királyság címere Anjou Renée heraldikai reprezentációjában</i>	341
Jékely Zsombor: <i>Címerkönyvek és címereslevelek: magyar nemesi címerek a konstanzi zsinat idején</i>	355
Kiss Farkas Gábor: <i>Konstanztól Budáig: Pier Paolo Vergerio és a magyar humanizmus</i>	371
Novák Ádám: <i>A sasember fiai. Egy főúri család és familiája Luxemburgi Zsigmond kíséretében</i>	385
Prezenszki Erzsébet: <i>Bajoni István, egy XV. századi humanista főpap életpályája</i>	401
Véber János: <i>Barius Miklós, egy humanista műveltségű főpap a 15. század közepén</i>	414

Hadtörténet, hadszervezet, haditechnika a konstanzi zsinat korában

Fodor Pál: <i>Az oszmán hadszervezet a 15. század első felében</i>	424
B. Szabó János: <i>A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában</i>	432
Veszprémy László: <i>Zsigmond és a husziták küzdelmének első éve. A hadvezér és diplomata konfliktusa</i>	442

Előszó

„Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”

A konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének munkatársai 2014. november 5-7. között tudományos konferenciát szerveztek. Jelen kötetünk az ott elhangzott előadások többségének írott változatát tartalmazza. A konferencia megrendezését lehetővé tevő pályázati források rendkívül szűkre szabott elszámolási határideje miatt azonban néhány előadás, mivel írott változata nem, vagy csak későn készült el, sajnos kimaradt a kötetből. Az e fölötti szomorúságot viszont ellensúlyozza talán az a tény, hogy ilyen nagyszámú tanulmányt magában foglaló kötet, alig pár héttel a konferenciát követően, még soha nem készült. Köszönjük minden előadónak és szerzőnek, hogy együttműködő partnerek voltak ehhez a rendkívül gyors munkához.

Annak, hogy Debrecenben egy ilyen konferencia szervezésébe fogtunk, több oka is volt. Egyrészt a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében már évek óta folyik Luxemburgi Zsigmondnak és korának kutatása. 1997-ben nemzetközi konferenciát tartottunk „Sigismund Tagung 1387-1997” címmel, ahol képviseltette magát a német kutatás – Jörg K. Hoensch előadása a Zsigmond-kutatás újabb útjait határozta meg („Schwerpunkte der Sigismund-Forschung nach 1945”) – illetve a magyar középkorkutatók közül Engel Pál és Kubinyi András is. A közönség soraiban részt vett Bak János (Central European University), illetve az amerikai medievisták közül a magyar történelem iránt talán leginkább elkötelezett James Ross Sweeney (Penn State University) is. (A konferencia idegen nyelvű tanulmánykötete néhány évvel később, 2000-ben jelent meg Gunst Péter és Tilmann Schmidt szerkesztésében, *Das Zeitalter König Sigmunds in Ungarn und im Deutschen Reich* címmel (Debrecen, 2000.) Az akkori előadók közül többen – példának okáért Draskóczy István – a mostani, 2014. évi konferencián is szerepeltek. A konstanzi zsinat korának Európáját bemutató széles körképű plenáris nyitó előadást Orosz István akadémikus, professor emeritus, a Magyar Történelmi Társulat elnöke tartotta.

Másrészt a 600 éves évforduló alkalmából megrendezett tudományos konferenciával a Debreceni Egyetem egyúttal csatlakozni kívánt a német történetírás azon projektjéhez („Das Konziljubiläum 2014-2018. 600 Jahre Konstanzer Konzil”, <http://www.konstanzer-konzil.de>), amellyel a konstanzi zsinat évfordulójára emlékeznek. A Konzilstadt Konstanz program egészen 2018-ig tart, és ezzel a kötettel – illetve ennek majd egy idegen nyelven kiadandó változatával – a magyar kutatás legújabb eredményeit kívánjuk megismertetni Európában.

Harmadrészt, a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében több éve működik egy kutatócsoport, melynek tagjai – akik a jelen konferencia előadói között is szerepeltek – a középkori Magyar Királyság Európában elfoglalt helyét és kapcsolatrendszerét vizsgálják. Ez a több éve létező műhely 2014-től a Magyar Tudományos Akadémia Lendület-pályázatát elnyerve alakította meg az MTA–Debreceni Egyetem „Lendület” munkacsoportot, „Magyarország a Középkori Európában” címmel. Ennek a kutatócsoportnak komoly szerepe volt a konferencia megszervezésében, és a tanulmánykötet elkészítésében.

A konferencia szervezése során azt az elvet fogalmazzuk meg, hogy a konstanzi zsinat időszakával és a Luxemburgi Zsigmond uralkodásával foglalkozó hazai kutatás minél szélesebb palettája jelenhessen meg, ezért nagyobb témakörökhöz igyekeztünk rendezni az előadásokat. A jelen kötet fejezetei is nagyrészt ezt a tematikus struktúrát követik.

A konferencia dátumának választása tudatos volt: az akkor már harmincnégy éve tartó nagy nyugati egyházszakadás felszámolására összehívott XVI. egyetemes zsinatot 1414. november 5-én nyitotta meg Konstanzban XXIII. János pápa. A schisma három pápája adta az ötletet, hogy a megnyitóbeszéd megartására – a Debreceni Egyetem rektora mellett – három felekezet képviselőjét kérjük fel. A zsinati konferenciát Bosák Nándor, a Debrecen-Nyíregyházi Római Katolikus Egyházmegye püspöke, Kocsis Fülöp, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke, és Fekete Károly, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora köszöntötte. A konferencián közel ötven előadás hangzott el. Az előadók gyakorlatilag lefedték az ország összes tudományos központját és felsőoktatási intézményét. A Debreceni Egyetemen kívül képviseltette magát az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Miskolci Egyetem, a Nyíregyházi Főiskola, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem. Jelen voltak az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, a Budapesti Történelmi Múzeum, a szentendrei Feren-czy Múzeum, valamint a Honvédelmi Minisztérium kutatói, illetve képviseltette magát több kutatócsoport is (MTA–Hadtörténelmi Intézet és Múzeum–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, továbbá a fent említett debreceni Lendület-munkacsoport mellett az MTA–PPKE „Lendület” Egyháztörténelmi Kutatócsoport és az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport)

Bárány Attila – Pósan László

A konstanzi zsinat és Európa

Bárány Attila
**A Luxemburg-ház nyugati (angol, francia, burgundi)
 kapcsolatai 1378 és 1416 között***

A nyugati schisma új utat jelölt ki a hagyományos franciabarát Luxemburg politikában. A Luxemburg-ház fokozatosan eltávolodott az avignoni pápa obedienciájához ragaszkodó Valois-orientációtól, és új partnereket keresett. Nagy Lajos koronájának öröklése a 14. század 70-es, 80-as éveinek a leglényegesebb kérdése: a francia grandeur nemcsak Nápolyt, hanem Magyarországot is meg akarja szerezni. Az angol politika létérdeke az volt az 1370-es, 80-as években, hogy a francia jelölt, Lajos, Anjou hercege, VI. Károly francia király nagybátyja ne kaparintsa meg Nápolyt, a Valois-uralkodó fivére, Orléans-i Lajos pedig ne szerezze meg Lajos egyik koronáját sem. Mária jegyeseként a Luxemburg jelöltet látták szívesen. Anglia nem sok jóra számíthatott volna a franciák elleni háborújában, ha a Valois-k a magyar trónra ülnek, s ezzel felborítják az európai egyensúlyt. A 15. század elején az orléans-i-armagnac és bourguignon antagonizmus nyomja rá a bélyegét Franciaországra. Zsigmond igen jó kapcsolatot ápol a burgundi hercegekkel, nem véletlenül hoz anyagi áldozatokat is a Nikápolynál fogságba eső Félélemnélküli János kiszabadítására. (E helyütt nem foglalkozom részletesen e témával sem.) A schisma megszüntetéséhez azonban együtt van szükség a francia orléans-i és burgundi pártra, emiatt a magyar király hosszú időn keresztül próbál közvetíteni és békét kieszközölni. A konstanzi zsinat időszakában azonban már mielőbb szükség lenne a francia *natio* támogatására az unió és a pápák letétele érdekében, s mivel Zsigmond úgy látja, ezt nem kaphatja meg az Armagnac-párttól, egyre inkább közeledik Burgundia és Anglia felé, annál is inkább mert mindkét hatalom Avignon ellenében tette le a voksát már a 14. század vége óta. Az 1415-ös azincourt-i francia vereség után az egyre erőteljesebb, megmerevedett háborús propagandát folytató Armagnac-liga ellenében Zsigmond a zsinat céljai miatt is kénytelen a burgundiakhoz és az angolokhoz közeledni, még ha jelentős kérdésekben – Brabant és Luxemburg öröklése – ellentétes álláspontot foglalnak el. 1416-ban Zsigmond megköti Angliával a canterbury-i szövetséget Franciaország ellenében, majd János burgundi herceg is leteszi neki a birodalmi területeiért a hűbéri esküt, s a következő évben szövetségre is lépnek Franciaország ellenében. A tanulmány ezt a „fejlődési utat” járja körbe. E helyütt nem kívánom részletezni Zsigmond burgundi

*A szerző az MTA–DE Lendület Magyarország a Középkori Európában Kutatócsoport tagja. A tanulmány elkészítését támogatta a Debreceni Egyetem belső kutatási pályázata.

politikáját 1416 ősze, a calais-i találkozó után, illetve Konstanzba való visszatérését követően, mert erre több vonatkozásban is kitértem a zsinat időszakának angol-luxemburgi szövetségét áttekintve. A zsinaton működő burgundi-luxemburgi „tengelyt” már korábban vázoltam, de az 1417-es, 1418-as évek zsinati együttműködésének feldolgozása lényegesen nagyobb feladat, jelen keretek nem adnak módot ennek részletes kifejtésére, amiről egy további közleményben szeretnék számot adni.

A Luxemburg-ház nagy atyja, IV. Károly császár még a schisma elszabadulása előtt, de már megsejtve azt, hogy elkerülhetetlen az egyházszakadás, egyfajta politikai végrendeletet tett, amelyben véget vetett a több évtizedes francia orientációjának, és a római pápaság oldalán álló Anglia felé közeledett. Ez az új tengely lesz az, amely meghatározza a következő évtizedek politikáját. A fiatal Zsigmond már egy angol-Luxemburg érdekközösségben és franciaellenes programban nő fel. 1377-ben IV. Károly kapcsolatba lépett az angol diplomáciával, és felajánlotta Anna leánya kezét Anglia ifjú királyának. 1378-as párizsi látogatása mérföldkő jelentőségű abból a szempontból, hogy miután hosszú évtizedeken át ápolta viszonyát az avignoni pápasággal és minden energiájával annak Valois-támaszait pártolta, most, hogy küszöbön állott Avignon elszakadása, nem újította meg a francia szövetséget, Annát pedig a Valois-kkal hadban álló Richárdhoz adta.¹ Döntésében közrejátszhatott az is, hogy fiának, Zsigmondnak Magyarország koronáját kívánta biztosítani, de ennek a tervnek egyelőre akadálya volt az, hogy Nagy Lajos legidősebb leánya, Katalin és Lajos, Valois grófja közötti eljegyzéssel az a veszély állott elő, hogy a francia dinasztia túlsúlyba kerül a Mediterráneumban, s ezzel a Német-Római Császárság egyes területeire is kiterjeszthetik befolyásukat. Sőt, a Valois-k majdan örökül nyerhetik e királyságokat is.² V. Károly francia király a császár párizsi látogatása alkalmával ki is nyilatkozta, hogy Franciaország nem ismeri el Zsigmond és Mária házasságát, és visszautasítja, hogy Luxemburgok örököljék Magyarországot és Lengyelországot trónját.³ A Luxemburgok Károllyal igen erős centrumot építettek ki Közép-Kelet Európában, Zsigmond és Mária eljegyzésével ezt tovább erősítették, de a Valois-birodalom árnyékában nem látták biztosítva befolyásukat a régióban. Emiatt fordult Károly császár élete alkonyán az angol

¹ *Anthony Tuck*: Richard II and the House of Luxemburg. In: Richard II. The Art of Kingship. Eds. Anthony Goodman – James Gillespie. Oxford 1999. 205–229. 207.

² *Martin Kintzinger*: Westbindungen im spätmittelalterlichen Europa. Auswärtige Politik zwischen dem Reich, Frankreich, Burgund und England in der Regierungszeit Kaiser Sigmunds. Stuttgart, 2000. 32–34.; 38–40.

³ *Tuck, A.*: Richard II i. m. 211.

királyhoz, hogy csökkentse a várható francia dominanciát. Egy stabil Luxemburg-szövetségessel a franciák hátában Zsigmondnak is több esélye nyílhatott a magyar trón megszerzésére. Ez a veszély Katalin halálával csak időlegesen hátrult el, hiszen a Valois-ház továbbra is fenntartotta az igényét a Nápoly-Szicíliai Királyságra, minthogy Johanna Lajosra, Anjou hercegeire testálta a koronát, s az új Anjou-ház fegyverrel kívánta igényét biztosítani. Anjou Lajos az avignoni ellenpápa áldásával éppen akkor indított hadat Nápoly birtokáért, amikor a római pápa oldalán állást foglalt Plantagenet- és Luxemburg-ház megpecsételte Anna és Richárd házasságát. IV. Károly még életében elutasította VII. Kelemen jogigényét a tiarára, s így azt is, hogy Nápoly főhűbéruraként osztogassa a Regno hűbérét.

Rögtön apja halála után IV. Vencel cseh király levelet intézett II. Richárdhoz, melyben arra hívta fel, hogy a kereszténység egyesítése érdekében közösen munkálkodjanak azon, hogy csak egy pápa obedienciáját fogadják el a keresztény fejedelmek, s az avignoni egyházfőt tegyék le.⁴ Zsigmond és V. Henrik konstanzi együttműködése tehát jóval korábbra nyúlik vissza. Az 1370-es évek végétől fogva az egyház uniója kérdésében mindig is egyező álláspontot képvisel mindkét hatalom.⁵ Még a császár körvonalazta, hogy a leendő római pápának úgy nyújtsanak hívei segítséget pozíciója megszilárdításához, hogy fonják szorosabbra kapcsolataikat, kialakítván egy Avignon-ellenes tengelyt Európában. 1378-79 telén meg is kezdődtek a konkrét tárgyalások Anna hercegnő és Richárd házasságáról.⁶ Az együttműködésre való törekvés kölcsönös volt, hiszen ezzel egyidőben, 1379 márciusában az angol diplomácia is aktivizálta magát, és egy szövetségi tervezetet juttatott el Prágába.⁷ A tárgyalások után Vencel újból arra kérte Richárd királyt, hogy csak a római egyházfőt ismerjék el.⁸ Válaszul Anglia megerősítette, hogy kizárólag VI. Orbánt fogadja el hitelesen megválasztott pápának.⁹ Már a házassági tárgyalásokat megelőzően az angol király követeket küldött a Frankfurtban ülésező Reichstagra, ahol a cseh király elé terjesztették együttműködési javaslatukat.¹⁰ A további részletek megvitatására

⁴ The Diplomatic Correspondence of Richard II. Ed. Edouard Perroy. London 1933. 3.; 8.; 9.; 10.; 12. sz-ok.

⁵ Edouard Perroy: *L'Angleterre et le grand Schisme d'Occident*. Paris 1933. 140.; Nigel Saul: *Richard II*. New Haven 1997. 86.

⁶ The Anglo-French Peace Negotiations at Bruges, 1374-1377. Ed. Edouard Perroy. London 1952. v-vi.

⁷ Saul, N.: *Richard II* i. m. 86.

⁸ 1379. máj. 20.: Perroy, E.: *L'Angleterre* i. m. 140.

⁹ Diplomatic Correspondence of Richard II i. m. 3.; 8.; 9.; 10.; 12. sz-ok.

¹⁰ Tuck, A.: *Richard II* i. m. 211.; Constantin Höffler: *Anna von Luxemburg, Kaiser Karls IV. Tochter, König Richards II. Gemahlin, Königin von England, 1382-1394*. Wien 1871. 129.

1379 őszén újabb angol követség indult Prágába. 1380-81 folyamán több követváltásra került sor.¹¹ Ennek folyamányaképpen 1381-ben Angliába utazott Anna hercegnő, majd 1382-ben meg is kötötték az esküvőt, s 1383 elején meg is koronázták.¹² A felek már a frigy megkötése előtt megpecsételték együttműködésüket „minden eretnek és schizmatikus ellenében, akik az egyedül legitim pápával szemben állnak” (1381. május 2.).¹³ Hozzá kell tenni, Vencel már uralkodása kezdetén pénzügyi gondokkal küszködött, s Angliából e kapcsolat révén kölcsönöket remélt. Az angol krónikások szerint ez volt Anna házasságának az egyik oka.¹⁴

Az 1380-as és 90-es években az angol-luxemburgi kapcsolatok mindvégig igen szívélyesek. Amint azt többek között II. Richárd levelei bizonyítják, az uralkodó magával Zsigmonddal és Pomerániai Erzsébet anyacsászárnővel is bensőséges kapcsolatot alakít ki.¹⁵ A két dinasztia között igen gyakoriak a nem ritkán bensőséges hangnemű levélváltások.¹⁶ Pomerániai Erzsébet császárné igen sokat tett Anna és Richárd házasságáért. Saját követet is küldött Richárd udvarába, a király kiskorúsága idején a külpolitika irányításában jelentős szerepet játszó John of Gaunthoz, Lancaster hercegehez.¹⁷ Lancaster és a Luxemburgok jó kapcsolata is innen datálódik, ezért is keresi fel János herceg fia, Bolingbroke Henrik, Derby grófja, a későbbi IV. Henrik király poroszországi és szentföldi útja során mind Zsigmondot, mind Vencelt.¹⁸ Gesztusértékű, hogy Erzsébetért – a magyar király anyjáért – még halotti misét is mondanak a londoni Szt. Pál székesegyházban.¹⁹ Richárd élénken érdeklődik Zsigmond sorsa felől, és a magyarországi fejleményekről, Zsigmond nehézségeiről, a bárói ligákkal való viszonyáról is folyamatosan tájékozódik.²⁰ Zsigmond trónrajutása igen nagy fontossággal bírt a westminsteri udvar számára. Koronázása alkalmából Richárd gratulál Zsigmondnak, s elismerően nyilatkozik erőfeszítéseiről.²¹

¹¹ 1381. feb. 1.: The National Archives / Public Record Office [= PRO] Exchequer: Treasury of Receipt: Diplomatic Documents E 30/294.

¹² Saul, N.: *Richard II* i. m. 88.

¹³ Thomas Rymer: *Foedera, conventiones, literae, et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliae*. I-XX. London, 1704-35.; Hága, 1739-45. I-X. Itt: [Hága] IV/3. 111-13.

¹⁴ Thomas Walsingham: *Chronica Monasterii Sancti Albani*. I-V. Ed. T. H. Riley. London 1863. II. 46.; The Westminster Chronicle 1381-1394. Eds. L.H. Hector – B.F. Harvey. Oxford 1982. 24.

¹⁵ Höffler, C.: *Anna von Luxemburg* i. m. 130ff.

¹⁶ Diplomatic Correspondence of Richard II i. m. 35., 36., 37., 38., 39., 57., 62., 140. sz-ok.

¹⁷ 1381. jan. 30.: PRO E 30/293.

¹⁸ Expeditions to Prussia and the Holy Land made by Henry, Earl of Derby. Ed. Lucy Toulmin-Smith. London 1894. 194-195.

¹⁹ The Westminster Chronicle i. m. 516.

²⁰ Zsigmondhoz: Diplomatic Correspondence of Richard II i. m. 71. sz.

²¹ Erzsébethez: Diplomatic Correspondence of Richard II i. m. 62. sz.

Nagyra értékeli az angol udvar Vencelnek öccse magyarországi trónrajutásában nyújtott segítségét is.²² Részben Angliából kapott hitelekkel szerelte fel Vencel azokat a seregeket, amelyekkel Zsigmondnak a magyar trónért folytatott törekvését támogatta 1385-86-ban.²³ Az angol politika megnyugvással fogadta, hogy a Valois-háznak nem sikerült az Anjouk trónját megkaparintaniuk, s Zsigmond fejére került a korona.

A Luxemburg-Plantagenet közeledésnek van még egy további vonatkozása. A Százéves Háború egyik mellékhadszínterén, Németalföldön a Luxemburg-ház tagjai maguk is harcoltak angol szövetségben, Franciaország ellenében. (Egészen pontosan Merész Fülöp burgundi herceg, VI. Károly francia király nagybátyja ellen, de ekkor, az orléans-i-burgundi viszályt megelőzően még a burgundiak egyértelműen Valois-politikai orientációt vittek.) Először Vencel, Brabant és Luxemburg hercege, Zsigmond nagybátyja ragadt fegyvert hercegsége védelmében a franciákkal szemben, majd fivére, János, görlitzi herceg ugyancsak a brabanti örökséget akarta visszaszerezni a burgundiak kezéből. Vencelnek, Brabant hercegének nem volt utóda, így már életében be akarta biztosítani a Luxemburgok öröklését. (Lásd: *Dinasztikus tábla*.) Ezt a burgundiak nem fogadták el, mondván Brabant Vencel halála után a második női ágon öröklődik tovább. Vencel felesége, Brabanti Johanna az utolsó leuveni házi brabanti herceg, III. János második leánya volt, a burgundiak jogigénye pedig csak arra alapozódott, hogy a Merész Fülöp hitvese, Flandriai (Dampierre) Margit III. János brabanti herceg negyedik leányától, Brabanti Johanna húgától, Margittól származott, azaz a feudális öröklési rend szerint Vencel neje élvezett előnyt. (Igaz, 1356-ban a maastrichti szerződésben IV. Károly lemondott arról, hogy fia, Vencel örökölje a hercegséget.) A burgundiak úgy kívánták, Brabant és Luxemburg is így Margit brabanti hercegnő és férje, II. Lajos flandriai gróf (Male-i II. Lajos/Louis de Mâle) gyermeke, Flandriai Margit kezével együtt a Burgundi-házra szálljon. Ehhez megnyerték Lajos flandriai gróf beleegyezését is. Zsigmond azt végképp nem kívánta, hogy a Burgundi-ház egyszerre szerezzék meg a két igen jelentős hercegséget. Még ha Brabant burgundi öröklését el is ismerte volna, nem kívánt lemondani Luxemburgról, arról ugyanis nem rendelkeztek a maastrichti szerződésben. Brabanti Vencel azonban még életében egy újabb szerződést kötött unokaöccsével, Vencel cseh királlyal, miszerint hercegségeit ráruházta. A Valois-ház már elkönnyvelte, hogy a területeket a burgundiak ka-

²² 1389 e.: British Library [= BL], London, Additional MS 6159. fol. 156b.

²³ Tuck, A.: Richard II i. m. 219.; Saul, N.: Richard II i. m. 91. Az összegekre lásd: Rymer, Foedera [Hága], IV/3. 116.

parintják meg, ezért fegyveresen is készek voltak megvédeni örökségüket. Értelemszerűen Brabant hercege a németalföldi pozíciói megerősítésére vágyó és a francia előretörést nem jó szemmel néző Angliához fordult. Vencel már korábban is harcolt a hercegségére igényét bejelentő és abból részt követelő sógorával, Male-i Lajossal, s most újfent a fegyvereké lett a szó. Flandria grófját a franciák és Burgundia hercege támogatták, Vencelt pedig Anglia, majd Csehország.²⁴

1383-ban Brabant hercege segítségére sietett Henry le Despenser, Norwich püspöke, aki „keresztes hadjáratot” indított a VII. Kelemen obedienciáját elfogadó Flandria ellen, egyúttal megakadályozandó, hogy Flandria és Brabant a burgundiak kezébe kerüljön.²⁵ Norwich püspökének a Luxemburgok, különösen Anna királyné személye iránti elkötelezettsége közismert volt. 1383-ban a Norwichba látogató királyi pár tiszteletére császári címerjelvénnyel, fekete birodalmi sassal díszítette a Nagy Ispotály (a korábbi Szt. Egyed ispotály) nagytermének mennyezetét.²⁶ (Ehhez köthető, hogy IV. Vencel Henrik, Derby grófjának 1392-es prágai látogatása alkalmából a királyi vár nagytermében megfestette a gróf Plantagenet-Lancaster címerét.²⁷) Norwich püspöke a flandriai gróf ellenében lényegében a Valois-k és Burgundia hercege ellen harcolt. Louis de Mâle tántoríthatatlan volt, s nem mondott le arról, hogy a tartományokat veje, Merész Fülöp burgundi herceg kezére adja.²⁸ A hadi akciót a Luxemburgok is támogatták, Teschen (Cieszyn/Těšín) hercege, Przemyslaus vezetésével sereget is küldtek Csehországból. A Piast-házi, de cseh alattvaló Przemyslaus (I. Przemysław Noszak) herceg már Luxemburg Anna kíséretének is a vezetője volt 1381-ben volt, s éveket töltve Angliában magasra emelkedett Richárd udvarában.²⁹ Norwich püspöke jó viszonyban állt Anna cseh udvartartása tagjaival is, különösen az Angliában időző Teschen hercegével is. A vállalkozás az angol támogatás ellenére nem járt sikerrel. Vencel még abban az évben meghalt, özvegye, Brabanti Johanna pedig a burgundi öröklés talaján állott – igaz Merész Fülöp fegyvereinek az árnyékában nem is tehetett mást. Az 1380-as évek derekán Zsigmond és IV. Vencel cseh király messze állt attól, hogy segítséget nyújthatott volna. Brabant a burgundiak befolyása alá került, de a Luxembur-

²⁴ Tuck, A.: Richard II i. m. 212.

²⁵ Saul, N.: Richard II i. m. 103.; Norman Housley: The bishop of Norwich's Crusade, May 1383. History Today 23. (1983): May: 15–20.

²⁶ Saul, N.: Richard II i. m. 3. tábla.

²⁷ Hans Prutz: Rechnungen über Heinrich von Derby's Preussenfahrten 1390-91 und 92. Leipzig 1893. lxxxvii. 9. jegyz.

²⁸ Joseph Calmette: Die großen Herzöge von Burgund. München 1963. 81.

²⁹ 1381. jan. 23.: PRO E 30/292.

giak és Burgundia közötti konfliktus nem eszkalálódott. A nikápolyi keresztes hadjárat szervezésében Zsigmondnak szüksége volt mind a Valois-kra, mind a burgundiakra, így Brabant öröksége egy időre lekerült a napirendről. A Luxemburgok időlegesen belementek abba, hogy a hercegség, Limburggal együtt Merész Fülöp fia, Burgundiai Antal kezén maradjon.

Brabant hercege mellett a Luxemburg-ház egyik oldalága, a Luxemburg-Limburg-ágból elágazó Luxemb(o)urg-Ligny-ági St. Pol grófjai is angolpárti politikát folytattak és az 1370-es évek végén Franciaország ellenében kapcsolódtak be a Brabant megtartásáért folytatott küzdelembe. III. Waleran de St. Pol a ház francia bárói rangra emelt ágából, VII. Henrik császár nagyapjától származott, s a Luxemburgok Zsigmond alatt is számon tartották a Franciaország szívében élő rokonaikat. Waleran 1379-ben katonai szövetséget kötött Angliával és sereget is állított ki a francia hadszíntéren.³⁰ Magasabbra is emelkedett az angol udvarban, hiszen feleségül vehette Kenti Matildot, II. Richárd király féltestvérét. Richárd nyíltan propagálta is rokoni kapcsolatukat, s fontosnak tartotta a gróf Luxemburg-rokonságát hangsúlyozni.³¹ St. Pol hű is maradt a Plantagenet-érdekekhez, Németalföldön és Franciaországban is harcolt az angolok oldalán, sőt, a Valois-k még be is börtönöztették.³²

Ugyancsak a francia-burgundi hatalmi koncentráció ellen küzdött Zsigmond fivére, János görlitzi herceg is, akinek örökségét, Lützelburg-Limburg hercegségét IV. Károly Brabantból és Luxemburgból hasította ki, de amelyet 1383 után az a veszély fenyegetett, hogy Merész Fülöp Brabanttal együtt bekebelezi, mivel eredetileg a limburgi része a leuveni dinasztia, Brabant hercegei birtoka volt, s csak Brabanti Johanna és férje, Luxemburg Vencel élete tartamára került a Luxemburgok fennhatósága alá. Az 1380-as években, Zsigmond magyarországi lekötöttségét és Vencel tehetetlenségét kihasználva a burgundiak lassan befolyásuk alá vonták Luxemburgot is. S míg Zsigmond a nikápolyi vállalat okán szemet is hunyt efölött, Görlitz hercege nem mondott le róla, *rokónával*, St. Pol-Luxembourg grófjával együtt harcolt az angolok oldalán Franciaország ellen.³³ Görlitz hercege 1396-os halálával a Luxemburgok minden Brabantra és Luxemburgra vonatkozó jogigényüket János leányára, Erzsébetre ruházták. A Luxemburgok egy időre azonban visszavonulót fújtak, és hallgatólagosan elismerték, hogy Görlitzi János halála után Brabant és Luxemburg is

³⁰ 1379. júl. 17.: PRO Exchequer: Treasury of Receipt: Diplomatic Documents E 30/1686.

³¹ John of Gaunt's Register, 1379-83., Eds. E. C. Lodge – R. Somerville. London 1937. 463. sz.

³² The Westminster Chronicle, 400-2.; 450.; *Anthony Goodman*: John of Gaunt: the exercise of princely power in 14th-century Europe. Harlow 1992. 182.; *Saul, N.*: Richard II i. m. 402.

³³ *Saul, N.*: Richard II i. m. 91.

egyelőre Erzsébet férjére, Merész Fülöp fiára, Antalra szálljon.³⁴ A hercegnő gyámjaként azonban Zsigmond örködött azon, hogy a tartományok ne kerüljenek visszavonhatatlanul Burgundia uralma alá. Szükség is volt a burgundiakra, hiszen Félelemnélküli János támogatást nyújtott IV. Vencelnek a rivális Pfalzi Ruprechttel szemben.³⁵ Az 1410-es évek elején Zsigmond azonban aktivizálta magát és harcba szállt Erzsébet jogaiért. A Luxemburg-érdekeket mindig is sértette a burgundiak németalföldi terjeszkedése. Brabant és Luxemburg öröklésének ügye egyre inkább szembeállította a burgundiakkal, s ugyanakkor közelítette az orléans-iak felé.

A nikápolyi hadjáratot megelőző burgundi és angol keresztes kapcsolatokról más helyütt, más összefüggésben ejtettem szót. 1396-ot követően a Luxemburgok „felmelegítették” a korábbi jó Plantagenet-viszonyukat, különösen akkor, amikor Ruprecht személyében riválissal kellett szembenézniük német földön. Az angol királyság II. Richárd letétele, s az oldalági Lancaster-dinasztia hatalomra jutása után sem tért el a korábbi Luxemburg-orientációtól, annál is inkább, mivel a trónra kerülő IV. Henrik korábban járt Zsigmond és Vencel udvarában is. A kapcsolatokat továbbra is szorosra fűzte, hogy a felek a római pápa obedienciáját fogadták el, sőt, egyre inkább hitet tettek az unió megvalósítása érdekében a *via cessionis* eszméje mellett. Thomas de Mowbray, Norfolk hercege 1398-ban Magyarországon járt.³⁶ Luxemburg Vencel is felelevenítette az angol kapcsolatot, amikor az egyházszakadás megszüntetése érdekében meg akarta nyerni – mindkét pápa lemondatása útján – az angol királyt. Ezt onnan tudjuk, hogy egy 1397-ben Csehországba küldött angol követ, John Parant megbízóleveleiben szerepel, hogy 1397 elején járt már az angol udvarban egy cseh követ, Nikolaus Reibnitz.³⁷ Vencel követe Angliában is maradt Parant elindulásáig,

³⁴ 1407: házasság elismerése: Zsigmondkori Oklevéltár. I–XII. (1387–1425) Összeállította Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint. Bp., 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49. és 52.) [a továbbiakban ZsO] II/2. 6247. sz.

³⁵ *Richard Vaughan*: John the Fearless. The Growth of Burgundian Power. London 1966. 252. Vencel is már 1401-ben jó viszonyt kívánt kialakítani Merész Fülöppel. 1401. máj.: ZsO. II/1. 1077. sz. Az is igaz, Burgundia korábban lebegtette a pfalziak támogatását is. 1401: ZsO. II/1. 1232. sz.

³⁶ Rotuli Parliamentorum, ut et petitiones. Vol. I–VI. Ed. J. Strachey et al. London 1767-77. III. 383–84.; *Chris Given-Wilson*: Mowbray, Thomas (I): first duke of Norfolk (1366–1399). In: Oxford Dictionary of National Biography Eds. H. C. G. Matthew – Brian Harrison. Oxford, 2004. [http://www.oxforddnb.com/view/article/19459 – 2013. június 15.]

³⁷ 1397. feb. 22.: PRO Exchequer Lord Treasurer's Remembrancer, Accounts Various / Foreign Account Rolls E 364/32. Section F. m. 6d.; *Louis Mirot – Eugène Deprez*: Les ambassades anglaises pendant la guerre de Cent Ans, catalogue chronologique. Bibliothèque de l'École des Chartes 59. (1898) 550–577; 60. (1899) 177–214.; 61. (1900) 20–58. itt (1898) 96. [tévesen datálva 1347-re]; Parant költségelszámolásában: „herr Nicle Ryvenyz”: 1397. ápr. 18.: PRO E 101/312/24.

s vissza is kísérte az angol követet. Parant megbízólevele szerint Zsigmondot is fel kellett keresnie, „in certis secretis negociis regis”, de nincs tudomásunk arról, konkrétan miről lehetett szó, csak sejthetjük, a két pápa depozíciójáról tárgyalhattak. Erre utalhat az is, hogy Parant az európai ügyeket kiválón ismerő diplomata volt, a király egyik belső tanácsosa, *scutifer regis* címmel.³⁸ Azt nem tudjuk, Parant találkozott-e valóban Zsigmonddal. A király júniusban akár Trencsénben, akár Tapolcsányban, akár Nagyszombatban fogadhatta a Csehországból érkező angol követet.³⁹

1399-től a II. Richárd lemondását megelőző válság, majd a Lancaster IV. Henrik trónralépését követő lázadások közepette a diplomáciai kapcsolatok a háttérbe szorultak. Zsigmondot a ligaharcok és Nápolyi László partraszállása kötötte le, valamint Prokoppal és Jodokkal is háborúba került. Az unió kérdése így késedelmet szenvedett. Ennek ellenére az angol diplomácia továbbra is puhatolózott a Luxemburgok irányába. IV. Henrik 1402-ben követet küldött Cseh- és Magyarország uralkodóihoz, Arnaud Pallay-t.⁴⁰ A követségről bővebb információink nem állnak a rendelkezésre, de feltehetjük, célja az unió volt.

A Luxemburgok emellett ezekben az években felújították Valois-kapcsolataikat, mind Vencel, mind Zsigmond közeledett VI. Károly francia királyhoz, s tanácskozásokot kezdeményeztek az egyházszakadás megszüntetése érdekében.⁴¹ Az 1410-es évek elején, Ruprecht letűntével és a Luxemburgok felülkerekedésével pedig az angol politika is újra a Luxemburgok irányába fordult. IV. Henrik nyomban gratulált Zsigmondnak német királlyá való megválasztása alkalmából.⁴² 1411-ben azonban egészen új fordulatot vett az angol diplomácia, mivel a kormányzat IV. Henrik betegsége miatt a kezében tartó Henrik walesi herceg követséget küldött Zsigmond királyhoz.⁴³ A trónörökös nem titkolt célja az volt, hogy leválassza Zsigmondot a Valois-któl.⁴⁴ Zsigmond

³⁸ Diplomatic Correspondence of Richard II i.m. 231. sz.; PRO Exchequer: Exchequer of Receipt: Warrants for Issues / Wardrobe Debentures E 404/17/353.

³⁹ 1397. jún. 8–12. Trencsén; 17. Tapolcsány; 21–29. Nagyszombat. Itineraria regum et reginarum. Királyok és királynék itineráriumi (1382–1438). Szerk. Engel Pál – C. Tóth Norbert. Bp. 2005. 72.

⁴⁰ PRO E 404/17/399.

⁴¹ 1393: ZsO. I. 3265. sz.; 1401. nov.: ZsO. II/1. 1319. sz.; 1408. nov.: ZsO. II/2. 6448. sz.

⁴² 1411: BL Additional MS 24062, fol. 148.

⁴³ Max Lenz: König Sigismund und Heinrich der Fünfte von England. Ein Beitrag zur Geschichte der Zeit des Constanzer Concils. Berlin 1874. 31–35.; Friedrich Bernward Fahlbusch: Hartong von Klux: Ritter König Heinrichs V. – Rat Kaiser Sigmunds. In: Studia Luxemburgensia. Feitschrift Heinz Stoob zum 70. Geburtstag. Hrsg. F. B. Fahlbusch – P. Johaneck. Warendorf 1989. 353–403. 361. 30. jegyz.

⁴⁴ 1411. feb. 26.: PRO Chancery Treaty Rolls C 76/94. m. 21.; Rymer, Foedera [London] VIII. 674.; BL Harleian MS 431. fol. 102.; *Mirat, L. – Deprez, E.*: Les ambassades anglaises (1900) 25. 172.; 173.; *C.M.D. Crowder*: Henry V, Sigismund and the Council of Konstanz, a re-examination. Historical Studies. The Fifth Irish conference of Historians. Ed. G. A. Hayes-McCoy. 4. (1963) 93–111. 95., 97.

maga is kezdeményezően lépett fel, és 1412 márciusában együttműködésre szólította fel IV. Henriket.⁴⁵ Egy angol követ hozta 1412 májusában Budára Henrik viszontválasztát, s feltehetően részt is vett azon a nagy „nemzetközi” konferencián, melyet Zsigmond éppen akkor tartott több európai fejedelem és egyházi méltóságviselő részvételével.⁴⁶ A követ Zsigmond június közepén írott viszontválasztát vitte vissza Henrik királynak, melyben a király örömmel nyugtázta, hogy Henrik már részt kíván vállalni a schisma letöréséért folytatott küzdelemből.⁴⁷ Miután a követ hazaérkezett Angliába, IV. Henrik egy újabb követséget indított Zsigmondhoz, mely 1413 elején ért Magyarországra.⁴⁸ Amint Henrik walesi herceg 1413 márciusában a trónra lépett, Zsigmond hozzá írott levelében kifejezte azon reményét, hogy segédkezni fog neki „a kereszténység javáért” folytatott munkálataiban.⁴⁹ Mindemellett azt is leszögezte, hogy az Angliához való közeledése nem jelenti azt, hogy Franciaországgal szemben a védelmébe venné az angol érdekeket. 1413 júniusában és augusztusában Zsigmond újfent Anglia segítségére apellált az egyetemes zsinat összehívása érdekében.⁵⁰ Erre válaszul küldött követséget Anglia Zsigmondhoz 1414. augusztusában.⁵¹

Mindazonáltal Zsigmond a több fronton is kiújulással fenyegető Százéves Háborúban semlegesnek mutatkozott, és meg kívánta őrizni a hagyományosan jó Luxemburg-kapcsolatokat az orléans-iakkal is. Az armagnac- és burgundi pártot is megpróbálta egyként „Franciaországgént” kezelni. 1412-ben még VI. Károlyt arra kérte, vegye rá a burgundi herceget, hogy nyújtson neki hadi támogatást Velence ellen.⁵² Való igaz, a francia uralkodó és a burgundi herceg követei közbenjárnak a Serenissimánál a Magyarországgal kötendő békéért.⁵³ Az 1412-es budai kongresszuson részt vett Franciaország követe is.⁵⁴ Mivel

⁴⁵ 1412. márc. 12.: ZsO. III. 1849. sz.; Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410 – 1437). Hrsg. Wilhelm Altmann. I-II. Innsbruck 1896–1900. [a továbbiakban RI XI] II. 12225. sz.; Acta concilii Constantiensis. I-IV. Hrsg. Heinrich Finke et al. Münster 1896–1928. [a továbbiakban Finke, Acta] I. 88.

⁴⁶ *Josef Aschbach*: Geschichte Kaiser Sigmunds. I-IV. Hamburg 1835–45. I. 441.

⁴⁷ 1412. jún. 7.: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény [= DF] 287745.; ZsO. III. 2300. sz.; Finke, Acta, I. 99.; RI XI/I. 2229. sz.

⁴⁸ PRO E 101/312/24.

⁴⁹ 1413. márc. 20u.: ZsO. IV. 327. sz.; Finke, Acta, I. 226.

⁵⁰ Oxford, All Souls College, MS 182. fol. 113–115.; DF 287745.; ZsO. IV. 1027. sz.; Finke, Acta, I. 173.; 239–41.; Lásd még: *C. M. D. Crowder*: Constance Acta in English Libraries. In: Das Konzil von Konstanz. Beiträge zu seiner Geschichte und Theologie. Festschrift Dr. Hermann Schäufler. Hrsg. August Franzen – Wolfgang Müller. Freiburg-Basel-Wien 1964. 477–517. 480.

⁵¹ Issues of the Exchequer, Henry III–Henry VI. Ed. Frederick Devon. London 1837. 333–34.

⁵² ZsO. III. 2223. sz.

⁵³ 1412. júl. 11.: ZsO. III. 2420.

⁵⁴ „poten von Engeallant und von Frankreich”: 1412. máj.: ZsO. III. 2224. sz.

Orléans-i Lajos 1407-es meggyilkolása után Félelemnélküli János volt a francia politika irányítója, nem tudhatjuk pontosan, a követ valóban VI. Károly király utasításainak megfelelően járt-e el. Lehetséges, ha formálisan királyi megbízott is volt, a burgundiak „embere” lehetett. Mindenesetre a követ jelenléte azt igazolja, Zsigmond nem adta fel a hagyományos, orléans-i irányultságú Luxemburg-politikát sem. VI. Károlynak kifejezte azon szándékát, hogy békét kíván közvetíteni az orléans-iak és a burgundiak között.⁵⁵ Aggodalomra adott okot, hogy Anglia közeledett a Franciaországban egyre nagyobb politikai befolyáshoz jutó burgundi párthoz. 1411-ben az angol és burgundi seregek összehangolt támadása eredményeképpen St. Cloud-nál legyőzték az orléans-i-armagnac főszereget. Az új király, V. Henrik égett a vágytól, hogy francia hadszíntereken bizonyítsa a Plantagenet-igények jogosságát. Mindazonáltal Zsigmond nem akart újabb háborút. Attól tartott, hogy a kiújuló csatározások romba döntik az egyetemes zsinat tervét.⁵⁶ Tagadhatatlan, mekkora erőfeszítéseket tett, mennyi energiát ölt bele éveken keresztül a béke megvalósításába.⁵⁷ A Százéves Háborúban egyelőre nem akarta magát elkötelezni egyik oldalhoz sem, és ameddig lehetséges, a béke megtartását tartotta szem előtt: felajánlotta szolgálatait az angol királynak, hogy közvetít a Valois-k felé. Amikor az angol királyhoz fordult az unió és a schisma megszüntetése ügyében, természetesen VI. Károly francia királyhoz is hasonló tartalmú kérést intézett.⁵⁸ Különösen értékesnek bizonyult az orléans-iakhoz való közeledés, amikor 1413-ban a burgundi herceg időlegesen vereséget szenvedett és kiszorult Párizsból, ahol az orléans-i pártot immár irányító és a királyt befolyása alatt tudó Károly orléans-i herceg és VII. Bernard, Armagnac grófja kezébe került a kormányrúd.

Zsigmond elengedhetetlennek tartotta, hogy először is Franciaországon belül békítse ki az Armagnac-Orléans-i és a bourguignon pártot. Még 1413-ban felajánlotta, hogy még a zsinat megnyitása előtt Párizsba utazik, hogy békét teremtsen a ligák harcában. A következő év elején, mikor kiderült, nem tud Franciaországba utazni, kérte, Provence-ban vagy Astiban jelenjenek meg nála a hercegek, vagy legalábbis egyikük, hogy a békéről tárgyalhassanak.⁵⁹ Az ő közbenjárásával merülhetett fel a Százéves Háború konfliktusának azon rendezési terve, hogy a kezdeti ellenségeskedések lecsillapítására először is Henrik

⁵⁵ 1412. júl. 11.: ZsO. III. 2421.

⁵⁶ Friedrich Schoenstedt: König Sigismund und die Westmächte 1414-1415. Die Welt als Geschichte 14. (1954) 149–64. 153.; 155.

⁵⁷ 1415. júl. 15.: ZsO. V. 863. sz.

⁵⁸ ZsO. IV. 1028. sz.

⁵⁹ 1414. feb-márc.: ZsO. IV. 1743. sz.

vegye feleségül VI. Károly leányát, Katalint, majd egy többoldalú konferenciára jöjjenek össze az érintett hatalmak és ott rendezzék vitás kérdéseiket.⁶⁰ A király úgy látta, ha Anglia és Franciaország egy asztalhoz ül, remény lehet a schisma megszüntetésére. „Anglia, Franciaország és a német birodalom együttműködése a zsinat sikerének feltétele” – írta V. Henriknek.⁶¹

1414-ben még úgy tűnt, kibékíthetetlen ellentétek állítják szembe Zsigmondot a burgundi herceggel. Ez is az oka, miért közeledett az orléans-iakhoz 1413-14-ben. Zsigmond német királynak nem volt ínyére, hogy a születőben lévő burgundi állam birodalmi hűbéren bírt területeket is be kíván építeni „impériumába”. Egyrészt a burgundi herceg nem tett esküt több birodalmi német birtokáért, másrészt németalföldi előretörése s nem titkolt vágya egy önálló állam létrehozásáról Zsigmond német uralkodóként elképzelt reformterveit is veszélyeztette. Egy terjeszkedő burgundi nagyhatalom pedig mindig is bekebelezéssel fenyegetett birodalmi területeket is, amellyel szemben Zsigmondnak fel kellett lépnie. Ez az ellentét egyébként mindvégig, az 1410-20-as évek szövetségi viszonya alatt is akut probléma marad.⁶² Zsigmond veszélyesnek tartotta, hogy a hercegség birodalmi területek rovására terjeszkedik. A területeket a hercegek egyszerűen saját jogon bírt allodiumként kezelték, s többi, francia apanázbirtokukhoz csatolták. 1414-ben a burgundi grófság (Franche-Comté) illetve Alost grófsága jelentette a konfliktus forrását. A másik gócpont Brabant és Luxemburg volt: Zsigmond nem volt hajlandó elismerni Burgundi Antalnak az öröklését Brabantban s azt sem, hogy Antal önhatalmúlag annektálta Luxemburgot.⁶³ Ennek érdekében Zsigmond Churban 1413-ban szövetséget kötött Orléans-i Károllyal, János burgundi herceggel szemben.⁶⁴ Még inkább megerősítette Zsigmond Armagnac-párti elkötelezettségét, hogy az évekig dédelgetett béketervét az orléans-i és a burgundi liga között 1414 februárjában meghiúsította Félelemnélküli Jánosnak Párizs elleni támadása. A király úgy is fogalmaz, tervét, hogy a francia királlyal találkozzon, keresztülhúzta a burgundiak offenzívájára.⁶⁵ Sőt, Zsigmond a burgundiak másik ellenfelével, az orléans-i

⁶⁰ Finke, Acta, I. 388–91.; Jörg K. Hoensch: Kaiser Sigismund: Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit, 1368-1437. München 1996. 231.

⁶¹ ZsO. IV. 2329. sz.

⁶² Részletesen lásd: Kintzinger, M.: Westbindungen i. m. 58–66.

⁶³ Megtiltotta, hogy Luxemburg rendjei hűséget fogadjanak Antalnak: 1412. ápr. 8.: RI XI/I. 212.; 1413. szept. 7.: uo. 720.; Vaughan, R.: John the Fearless i. m. 252.

⁶⁴ 1413. szept. 12.: ZsO. IV. 1084. sz.; RI XI/II. 12236. sz. Néhány hónappal korábban is az orléans-i oldalon állva munkálkodott a burgundiakkal való fegyverszünet létrehozásán, hogy a zsinaton tárgyalóasztalhoz ültethesse a teljes francia nemzetet. 1412. feb. 1.: IV. 2422. sz.

⁶⁵ ZsO. IV. 1734. sz.

párti Anjou Lajos címzetes szicíliai királlyal – Nápolyi László itáliai riválisával – is szövetségben állott, továbbá a VIII. Amadé szavojai gróf is támogatta a területeit érintő burgundi terjeszkedés ellenében.⁶⁶ Nem javított a feszült helyzeten, hogy 1414-ben Burgundi Antal brabanti herceg – miután kudarcba fulladtak tárgyalásai Zsigmonddal – lezárta előtte az Aachenbe vezető utat.⁶⁷

A burgundiak előretörése késztehetette arra Zsigmondot, hogy 1414-ben megpecsételje elkötelezettségét az Armagnac-Franciaország iránt, s megerősítse szövetségét VI. Károllyal Trinoban.⁶⁸ Az armagnac-orléans-i liga pedig hitet tett a pápák depozíciója és a reformok keresztülvitele mellett: a párt két fő személyisége, Armagnac és Foix grófjai írták alá francia részről a fentieket garantáló, az avignoni pápát semlegesítő narbonne-i egyezményt 1415 decemberében.⁶⁹ Ekkor még semmi nem utalt arra, hogy 1416 közepétől homlokegyenest ellenkező irányt vesz Zsigmond diplomáciája s elindul Anglia majd Burgundia felé.

A franciaországi angol hadműveletek megindulásáig, 1415-ig Zsigmond úgy gondolta, az angol-luxemburgi együttműködésnek nincs kifejezetten francia-, vagy Armagnac-ellenes éle, hanem egyértelműen a közös zsinati munkát volt hivatott előmozdítani. Amikor Zsigmond 1414 júliusában a zsinatot előkészíteni hivatott speyeri tárgyalásairól útnak indította Angliába követeit, elsősorban az egyházi unió és a reform ügyében való együttműködésre gondolt, s nem pedig egy franciaellenes szövetségben való részvételle.⁷⁰ Mindenesre Zsigmond fontosnak tartotta, hogy semmiképpen se kötelezze el magát Anglia oldalán, amíg VI. Károllyal nem tárgyalta ez ügyben s nem tárta elé, mire készül. Mindaddig, amíg Károly (illetve a kormányrudat kezében tartó Károly orléans-i herceg és Armagnac grófja) válasza meg nem érkezett, az angol király nála lévő követeit Zsigmond visszatartotta.⁷¹ Ugyanis még mindig bízott – ha személyesen, realistiként kevésbé hitt is – abban, hogy legalábbis a zsinat idejére ideiglenesen kibékítheti a háborús feleket és egy hármas szövetségben egyesítheti Angliát, Franciaországot és a Birodalmat az egyház uniója érdekében.⁷² Követét

⁶⁶ 1413. szept. 12e.: ZsO. IV. 1082. sz.:

⁶⁷ RI XI/I. 1148a. sz.; Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. Ford.; sajtó alá rend. Skorka Renáta. Bp. 2008. 77. [Az idézetek Skorka Renáta fordításai.] 53.

⁶⁸ 1414. jún. 25.: ZsO. IV. 2170. sz.

⁶⁹ RI XI/I. 1906a. sz. Az egyezményről: 1415. dec. 15.: ZsO. V. 1322. sz.; *Csernus Sándor*: Quelques aspects européens du conflit armagnac-bourguignon: Sigismond et la France des parties. In: *Violence et contestation au Moyen âge: Actes du 114e congrès national des sociétés savantes, Paris, 1989*. Paris, 1990. 305–318. 314.

⁷⁰ RI XI/II. 12254. sz.

⁷¹ ZsO. IV. 2173. sz.

⁷² *Walter Brandmüller*: Das Konzil von Konstanz 1414-1418. Paderborn 1991. 123.

azzal küldte Párizsba, hogy VI. Károly fontolja meg az angolokkal való közös szövetségben való részvételt.⁷³ A francia király válasza pozitív volt, V. Henrik sem utasította el egy az egyházi unió érdekében a zsinat idejére kötendő hármas szövetséget.⁷⁴ Henrik követsége 1414 augusztusában tárgyalta Zsigmonddal Koblenzben, de még ott is hajlandó lett volna egy időre letenni a fegyvereket az unió érdekében.⁷⁵

A felek a koblenzi egyezséget hallgatólagosan a trinoi szerződéssel összhangban lévőnek tekintették, így, ha hivatalosan nem is jött létre a nagy hármas szövetség, Anglia, az armagnac-orléans-i liga és a német és magyar király közös platformon állott Burgundiával szemben.⁷⁶ 1414 nyarán Zsigmond még alapvetően mindig az 1413-as francia (orléans-i) szövetség talaján áll, s ezzel még az sem állott antagonisztikus ellentétben, hogy az angol királlyal is megállapodásra jutott a schisma ügyében. Mind Trino, mind Koblenz éle Félelemnélküli János ellen irányult. Mi több, Zsigmond ezidőben még olyannyira az armagnac-orléans-i liga oldalán állt, hogy javaslatokat tett a francia kormánzatnak, hogy közösen lépjenek fel János és Antal burgundi hercegek ellen. Azt is javasolta, hogy a burgundiak által Flandriában elfoglalt területeket Angliának adják át.⁷⁷ Ekkor igen hűvös a Luxemburg-burgundi viszony, ezért is ment Zsigmond Aragóniába a burgundi területeket elkerülve. Mi több, Zsigmond már az orléans-i párt követeivel működött együtt, hogy Aragóniát eltántorítsa XIII. Benedektől.⁷⁸

Még az angol király 1414 őszén a zsinatra küldött követutasításainak sem volt kifejezetten franciaellenes éle.⁷⁹ V. Henrik kívánsága az volt, erősítsék meg a Luxemburg-szövetséget, de ez még nem irányult az orléans-iak ellen.⁸⁰ Ez időben maga az angol király is legfeljebb a zsinati kooperációban gondolkodott,

⁷³ 1414. júl. 25.: ZsO. IV. 2286. sz.; 1414. aug.: ZsO. IV. 2411. sz.

⁷⁴ 1414. júl. 16.: ZsO. IV. 2263. sz.; Issues of the Exchequer, 333–34.; PRO Exchequer of Receipt, Issue Rolls E 403/617 m. 8.; 1414. júl. 23.: PRO C 76/97. m. 22.; PRO E 101/321/17. m. 2.; E 101/321/28.; Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigismund. (Deutsche Reichstagsakten, Ältere Reihe, 1376-1486). VII-IX. Hrsg. Dietrich Keller. München-Gotha 1878-1887. VII. 142.; Rymer, Foedera [London], IX. 155–56.

⁷⁵ 1414. júl. 23.: Rymer, Foedera, [Hága] IV/2. 86.; ZsO. IV. 2279. sz.; *Sabine Wefers*: Das politische System Kaiser Sigismunds. Stuttgart 1989. 46–53.; *Lenz, M.*: König Sigismund i. m. 36f.; 60.; *Joseph Caro*: Das Bündnis von Canterbury. Eine Episode aus der Geschichte des Constanzer Concils. Gotha, 1880. 16ff.

⁷⁶ *Kintzinger, M.*: Westbindungen i. m. 77–80.

⁷⁷ 1414. aug. vége: ZsO. IV. 2410. sz.

⁷⁸ *C. Tóth Norbert*: Ellenpápák helyett pápa. Zsigmond magyar és német király a konstanzi zsinaton. Magyar Tudomány 174. (2013) 5: 522–527. 525.

⁷⁹ 1414. okt. 20.: PRO C 76/97. m. 14–17.; Rymer, Foedera, [London] IX. 167–69.; ZsO. IV. 2599. sz.

⁸⁰ PRO E 101/321/28.; Aachen: 1414. okt. 27.: ZsO. IV. 2621. sz.; *Mirot, L. – Deprez, E.*: Les ambassades anglaises (1900) 27. CLXXX. sz.

hiszen még az orléans-iakkal is a kölcsönös barátsági szerződést készült kötni, megpecsételve azzal, hogy feleségül veszi Franciaországi Katalin hercegnőt.⁸¹ A szövetség nem irányult harmadik fél ellen.⁸²

1414 vége felé azonban az angol király eljegyzésének ügye késedelmet szenvedett: az armagnac-orléans-i vezetés és Anglia között egyre inkább megromlott a viszony, s V. Henrik nem akarta elkötelezni magát. A Katalin eljegyzéséről tárgyaló követeit arra utasította, halasszák el az eljegyzést „amíg csak jónak látják”.⁸³ Utóbb arra utasítja követeit Henrik, hogy még tovább halasszák el a házasság ügyét, határozatlan ideig.⁸⁴ Mihelyt azonban Konstanzban kiderült, a római királynak szüksége van Anglia támogatására, Henrik nyeregben érezhette magát, s Katalin házassága kútba esett. Az események megállíthatatlanul az újabb háború, Azincourt irányába haladtak. Az angol király megbízottai immár nyíltan azzal álltak elő, Zsigmond ismerje el V. Henriknek a francia trónra vonatkozó jogigényét.⁸⁵

Megkönnyítette Zsigmond helyzetét, hogy a bourguignonokkal szemben kötött trinoi szerződés néhány hónapon belül valójában okafogyottá vált, miután VI. Károly 1414. szeptember 4-én Arrasban kibékült Félélemnélküli Jánossal.⁸⁶ A burgundi herceg is érezte ugyanis az elszigetelődés veszélyét, ezért közeledett az orléans-iak felé. Így az orléans-i párt úgy érezhette, nem szorult rá a Luxemburg-uralkodó támogatására.⁸⁷

A következő hónapok során Zsigmond egyre inkább közeledett Burgundiához, csakúgy, mint János herceg a Luxemburgokhoz. 1415 márciusában a burgundi herceg azzal az ajánlattal fordult Zsigmondhoz, hogy „nagy segítséget” kap tőle, „ha a francia királlyal és a hercegekkel viszályát elsimítja”. A herceg felajánlotta a maga és a burgundi párti francia prelátusok és követek „szolgálatait”, ha Zsigmond az egyre inkább előretörő Armagnacokkal szemben támogatja, s ennek első lépéseként kibékíti a feleket.⁸⁸ 1415 júliusában Félélemnélküli János fel is kereste Zsigmondot Konstanzban.⁸⁹ Már ekkor felmerülhetett, hogy

⁸¹ Rymer, Foedera, [London] IX. 35.; 39.; 68.; 88.; 91.; Katalin eljegyzéséről: 1414. jan-aug.: IX. 103.; 136.

⁸² *Arnd Reitemeier*: Außenpolitik im Spätmittelalter: Die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England, 1377-1422. Paderborn 1999. 293.

⁸³ 1414. jún. 18-22.: Rymer, Foedera, [London] IX. 140-41.

⁸⁴ 1414. okt. 18.: Rymer, Foedera, [London] IX. 166. Még tovább halasztják: IX. 182.

⁸⁵ *Gesta Henrici Quinti*. Eds. F. Taylor – J. S. Roskell. Oxford 1975. 17.

⁸⁶ ZsO. IV. 2575.; 2581. sz-ok; *Schoenstedt, F.*: König Sigismund i. m. 154.; Finke, Acta, I. 232.; 383-86.

⁸⁷ *Vaughan, R.*: John the Fearless i. m. 253.

⁸⁸ 1415. márc. 30.: ZsO. V. 432. sz. További tárgyalások tavasszal: RI XI/I. 1548a. sz.

⁸⁹ 1415. júl. 26.: ZsO. V. 900. sz.

a királyt eltántorítsa az orléans-i párttól, de a tárgyalásokról nincsenek további adataink. A franciák jól látták a magyar-burgundi közeledésben rejlő veszélyt: ezt tanúsítja az a hamis levél is, aminek tartalmát az Armagnac-kormányzat terjesztette Konstanzban, mely szerint János herceg konspirál Zsigmond ellen, s amikor ő majd Burgundián utazik át, meg akarja gyilkoltatni. A herceg azonban több alkalommal is kikelt az Armagnac-vádakkal szemben.⁹⁰

1415-ben azonban a behajózásra váró angol seregek árnyékában a burgundi herceg nem lehetett teljesen nyitott egy olyan luxemburgi kapcsolat felé, amely magában foglalta a Franciaország ellen készülő angolok támogatását. Ha ugyan ő maga távol is maradt a harctértől – igaz, sokatmondó Windecke beállítása: „részt akart venni a csatában, de őt az orléans-iak nem szenvedhették”⁹¹ – lovagjai részt is vettek az azincourt-i ütközetben Franciaországért küzdve. Két öccse, Fülöp, Nevers grófia és Brabanti Antal el is esett.

Burgundi Antal herceg eleste mindenesetre Brabant és Luxemburg kérdésében lecsillapította az indulatokat, és elhárította az utolsó akadályokat is Zsigmond és Félélemnélküli János megegyezése elől. Érdekes, hogy már aközben, hogy Antal herceg seregei Azincourt mezejére vonultak, ő is a megegyezés mellett tette le a voksát, hiszen követei felkeresték Zsigmondot már Konstanzban is és Narbonne-ban 1415 folyamán.⁹² Bár Zsigmond nem járult hozzá, hogy IV. János, Antal első feleségétől, Jeanne de St. Pol-Luxembourgtól született gyermeke örökölje Brabantot, a kérdést „jegelték”, hiszen szerencsére János csak 12 éves volt s a hűbérbe való beiktatása még odébb volt – s a felek felülemelkedtek rajta.⁹³ Ebbe azért is mentek bele, mert Burgundia egyre inkább értékesebb szövetségesnek tűnt, mint az orléans-i liga, s Zsigmond politikai platformjához több mindenben eredendően közelebb állt.

Azincourt után azonban sok minden megváltozott. Orléans-i Károly angol fogságba esésével immár teljes mértékben Armagnac grófia, Franciaország connétable-ja kezébe került a kormányrúd. Bernard gróf a konzervatív orléans-i politikát folytatta és következetesen az utolsó csepp véréig harcolni kívánt az angolok ellen. Zsigmond 1416-os párizsi békeközvetítése kudarcba fulladt. A királynak igen hűvös fogadtatásban volt része. Közvetítései kísérleteit nem fogadta lelkesedés, a kormányrudat a kezében tartó armagnac-orléans-i liga ridegen elutasította „beavatkozását”.⁹⁴ Bernard, Armagnac grófia felhánytorgatta a

⁹⁰ *Fritz Quicke*: Les relations diplomatiques entre le Roi des Romains Sigismund et la Maison de Bourgogne (fin 1416-début 1417). Bulletin de la commission royale d'histoire 90. (1926) 193-241. 198-99.

⁹¹ Windecke emlékirata i. m. 77.

⁹² RI XI/I. 1548a., 1554a., 1555., 1558., 1890e. 1890f., 1890g., 1890h. sz-ok.

⁹³ *Vaughan, R.*: John the Fearless i. m. 256.

⁹⁴ *Csernus Sándor*: Francia források Zsigmond párizsi tartózkodásáról. In: Kelet és Nyugat között. Törté-

király előtt, hogy nem teljesíti a VI. Károllyal Trinoban kötött egyezség, valamint az ő követei által is szignált narbonne-i megállapodás feltételeit, és egyre inkább az angolok ügyét támogatja. Zsigmond a status quo szerinti rendezés mellett próbált érvelni, de Armagnac grófja a fegyveres harc folytatása mellett foglalt állást.⁹⁵ Windecke úgy fogalmazott, „Armagnac grófja ... s még néhány francia ... nem akarták a római királyt fogadni, mivel számukra a békekötés árulás lett volna”.⁹⁶ Az orléans-iak fagyos elutasítását látva Zsigmond összes optimizmusa és lelkesedése elszállt.⁹⁷ Ha a zsinaton egyezsége akarta rábírní a francia bíborosokat, a király mást nem tehetett, mint tovább közeledett a francia *natio*-n belül egyre nagyobb befolyáshoz jutó Félelemnélküli Jánoshoz. Nem volt véletlen, hogy a „párizsi egyetem angol nemzete, valamennyi mester és tanuló, megjelent Zsigmond kifejezett kívánságára a király előtt”.⁹⁸ A párizsi egyetem magisztereinek jó része, a reformpártiak nyíltan a bourguignonokkal vállalt közösséget. Zsigmond egyre inkább Burgundia pártja felé tolódott el.⁹⁹ Rozgonyi István leveléből tudjuk, hogy az orléans-iak azt is megnehezítették, hogy Angliába távozzon. A *salvus conductus* kiadása lassan haladt, ezért lehetett az ispán érzése, hogy nem akarják kiengedni az országból: „király urunk Angliába igyekszik, [...] amennyiben a francia király tanácsadói engedélyezik útját”.¹⁰⁰

1416 tavaszára olyan politikai szituáció alakult ki, amelyben Zsigmond számára az orléans-i-armagnac párttal való további együttműködés nem ígért előnyöket. Nyilvánvaló, s az angol diplomácia számára is érthető jelzés volt, hogy Zsigmond már Párizsban nyitott a burgundi herceg felé. Továbbra is ki akarta békíteni a feleket.¹⁰¹ Úgy tűnt, álláspontjaik a vitatott birodalmi hűberek tárgyában is közelednek egymáshoz. Még Zsigmond párizsi látogatása előtt a Félelemnélküli a közelben állomásozott seregeivel. Egyes források szerint ugyan itt még Zsigmond maga úgy fogalmazott, nincs jó viszonyban a herceggel,¹⁰² de más információk szerint János már itt üzent Zsigmondnak, hogy a kiegye-

neti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk. Koszta László. Szeged, 1995. 103–141. 135.

⁹⁵ *Csernus S.*: Francia források i. m. 120.; 130.

⁹⁶ Windecke emlékirata i. m. 79.

⁹⁷ *Hoensch, J. K.*: Kaiser Sigismund i. m. 229–231.

⁹⁸ 1416. márc.: ZsO. V. 1643. sz.

⁹⁹ *Chronique d'Enguerrand de Monstrelet*. Ed. Douët-d'Arcq. Paris 1857–62. III. 162.

¹⁰⁰ Bakonyi ispán és essegvári várnagy. *Áldásy Antal*: Rozgonyi István levele Párizsból 1416. március 14-ről. *Történelmi Tár (Új folyam)* 2. (1902) 575–577. 576.

¹⁰¹ ZsO. V. 863. sz.

¹⁰² 1416. jan. 22.: ZsO. V. 1459. sz.

zés első momentumaként letenné a hűbéri esküt Franche-Comté-ért és Alost grófságáért.¹⁰³

Ezek a tényezők mind abba az irányba hatottak, hogy Zsigmond egyre inkább Burgundia felé közeledett 1416 tavaszán.¹⁰⁴ A király még Párizsban magához hívatta Kanizsai Jánost és Cillei Hermannt, s utasította őket, hogy a burgundi herceg területein keresztül utazzanak – *per terras et dominia ducis Burgundiae* – azaz okvetlenül tárgyaljanak egy tervezett találkozásióról illetve az újonnan előállott helyzetről (vagyis, arról, hogy Armagnac az összes javaslatát elutasította).¹⁰⁵ Szembetűnő az is, hogy Zsigmond kifejezett óhajára a zsinaton is felolvasták a Kanizsaihoz írott, az angol tárgyalások előkészítésére vonatkozó levelét.¹⁰⁶ Zsigmond tisztában volt azzal, hogy a zsinati közvélemény, a francia bíborosok „érteni” fognak belőle s a burgundiakhoz való nyilvánvaló kötődés segítségével lesz. Zsigmond már az 1416-os év folyamán további követeket is útnak indított János herceghez, az okból, hogy tudassa, Angliába indul, s Burgundia küldjön előre követeket Londonba, továbbá tudtára adja a Félelemnélkülinek, hogy Angliából távozta után személyes találkozási várja Calais-be, ahol rendezhetik együttműködésük feltételeit. A burgundi hercegnek nem is volt igazán más választása, minthogy az 1416. áprilisi bourguignon hatalomátvételi kísérlet elbukott. János az angolok melletti egyre nyíltabb kiállásra kényszerült.

Zsigmond már úgy utazott Angliába, hogy a békés rendezésnek igen kevés az esélye, s más módot – az angolokkal és a burgundiakkal való megegyezést – kell találnia céljai véghezviteléhez. Sokatmondó, hogy már párizsi látogatása idején folyamatosan értesítette a burgundi herceget a fejleményekről, illetve elkezdte szervezni a bourguignonokkal való angliai (calais-i) tárgyalásait. Magyar adománylevelek említenek burgundiai küldetéseket, amelyek erre az évre tehetőek. Egyesek már az év elején teljesítettek szolgálatot, mások az októberi calais-i találkozót készítették elő.¹⁰⁷ Rozgonyi István is jár Burgundiában és Brabantban, lehetséges, még az októberi calais-i találkozó előtt, előkészítendő Zsigmond János herceggel való találkozásióját. Ha Párizs után megy előre bur-

¹⁰³ *Monstrelet*, i. m. III. 166.; *Csernus, S.*: Francia források i. m. 125.

¹⁰⁴ *Kintzinger, M.*: Westbindungen i. m. 87.

¹⁰⁵ RI XI/I. 1945. sz.; ZsO. V. 1728. sz.

¹⁰⁶ ZsO. V. 836. sz.

¹⁰⁷ Zsigmond Szirmai Györgyöt és Leszteméri Imrét küldte Burgundiába, feltehetően a calais-i találkozót előkészítendő. Leszteméri: Strassburg: 1418. jún. 25.: ZsO. VI. 2088. sz.; Szirmai: Konstanz: 1417. jún. 27.: ZsO. VI. 610. sz.; DL 67416.; *Borovszky Samu*: A Szirmay család címeres levele. Turul 17. (1899): 71–2. 72.; *Varju Elemér*: Középkori címeradományainkról. Turul 17. (1899) 72–4. 73. Szirmai másik adománylevele nem említi Burgundiát. 1416. júl. 22.: ZsO. VI. 712.; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltár [= DL] 67420.

gundi területre, vissza kellett érjen Angliába, hiszen az adománylevelei azt is közlik, így valószínűbb, a „Burgundie” arra vonatkozik, Angliából küldte előre a király János herceghez.¹⁰⁸ Mindenesetre mivel tudjuk, hogy Londonból követi a királyt Konstanzba, s decemberben Aachenben van vele, burgundiai útjára az év első fele a valószínűbb.¹⁰⁹ Lehetséges az is, Rozgonyi valamikor, még az előtt, hogy Aragóniába távozott volna a királlyal, Burgundi Antallal is találkozott „in Brabantie”.

Zsigmond még Angliában is kereste a kompromisszumos megoldást. Hollandi Vilmos segítségével a Towerben raboskodó Orléans-i Károly közbenjárására apellált. Ő azonban elutasította, hogy a fegyverszünetért közvetítsen.¹¹⁰ Zsigmondnak még sikerült kieszközölnie, hogy egy utolsó követséget indítsanak VI. Károlyhoz – ennek tagja volt Hollandi Vilmos és Garai Miklós is.¹¹¹ A misszió angol tagjai azonban még az Armagnacok várható negatív válasza előtt utasítást kaptak, hogy keressék fel a burgundi herceget, már azzal a céllal, hogy a calais-i tárgyalásokon való részvételét bebiztosítsák.¹¹² Tehát az angol politika már azzal számolt, hogy a francia elutasítás nyomán Zsigmond szövetséget köt, amit majd háromoldalúvá bővítenek Félelemnélküli Jánossal. Zsigmond is erre számított, hiszen Garai Miklós is a burgundiak birtokára, Lille-be utazott előre, hogy Zsigmond nevében is a calais-i tárgyalások tervezett részleteit terjessze a herceg elé. 1416 nyarán azután a „nagy gróf” feladata az lett, hogy a király új szövetségének a hírét terjessze a zsinaton.¹¹³

Zsigmond egyre inkább belenyugodott abba, hogy céljai érdekében az angol-burgundi oldalra kell állnia. Csalódottságáról tanúskodik egy VI. Károlynak az angolokkal való szövetség megkötése után írt levele is, melyben magát a jóakarátú királyt nem teszi felelőssé a béke esélyének eljátszásáért, hanem a korona vazallusaira panaszkodik.¹¹⁴ A calais-i konferencián 1416 októberben Félelemnélküli János letette a hűbéri esküt a kérdéses birodalmi hűbérekért.¹¹⁵ Zsigmond közvetítésével a herceg is elismerte Lancaster Henrik jogát a Capetek trónjára (1416. okt. 5.), és szerződött vele, hogy „mindent megtesz, hogy [Hen-

¹⁰⁸ Zsigmond: Temesvár, 1436. ápr. 10.: DL 12 897.; Erzsébet királyné: Buda, 1438. ápr. 2.: DL 13 170.

¹⁰⁹ Aachen: 1416. dec. 13.: ZsO. V. 2505. sz. relatio.; Konstanz: 1417. február 24-én.: ZsO. VI. 153-54. sz. relatio.

¹¹⁰ Gesta Henrici Quinti i. m. 140.

¹¹¹ 1416. jún. 28. Rymer, *Foedera*, [London] IX. 365.; ZsO. V. 2280. sz.

¹¹² 1416. aug. 7.: Rymer, *Foedera*, [London] IX. 375., aug. 31.: IX. 385.

¹¹³ 1416. szept. 8.: ZsO. V. 2280. sz.; 1416. okt. 9.: ZsO. V. 2351. sz.

¹¹⁴ 1416. szept. 6.: ZsO. V. 2261. sz.; *Joseph Caro*: Aus der Kanzlei Sigismunds. Archiv für Österreichische Geschichte 9. (1879) 97-141. 109-123.; Finke, Acta, IV. 472-74.; RI XI/I. 1979. sz.

¹¹⁵ *Kintzinger, M.*, Westbindungen i. m. 135.

rik] megszerezze az öt megillető jogokat” Franciaországban.¹¹⁶ Annak is nagy jelentőséget tulajdonítanak a történetírók, hogy *hogyan* tett hódolatot a herceg: „kétszer is meghajolt ellötte, harmadszor, amikor már közel ért, egészen a földig, a császár nem akarta így, hanem gyorsan felkelt, saját kezével felemelte s maga mellé ültette” a herceget.¹¹⁷ Mintha a birodalom feje partnereként fogadta volna a nagyhatalmú herceget. Zsigmond és János ezen túl is közeledett egymás felé Calais-ban, amit az is igazol, hogy a király további tárgyalásokat helyezett kilátásba a herceggel, mivel maga jelentette ki, hogy “a herceg országain át” [utazik], s „útját Luxemburgon át veszi Konstanzba”.¹¹⁸

A dolog pikantériája, hogy Zsigmond végül is mégsem a burgundi területen át utazott a zsinat színhelyére. Felmerült a történetírásban, hogy a király Calais-ból Flandrián, Brüggen, Genten és Antwerpenen át utazott tovább. Szeptember elején még úgy fogalmazott, Luxemburgon át megy Konstanzba – s ez akár a szárazföldi utat is jelenthette volna.¹¹⁹ A forrásokból azonban úgy tűnik, mintha tudatosan kerülte volna, hogy burgundi területre tegye a lábát. Windecke sem mondja, hogy szárazföldi úton tért volna vissza: „Seelandba utazott, onnan pedig Hollandon át a Rajna mentén Nimwegenig”.¹²⁰ „Igen nagy gondot okozott neki, hogy innen [Calais-ból] miként folytassa útját Seeland felé”.¹²¹ A szárazföldi út fel sem merült, azt az uralkodó mindenféleképpen el akarta kerülni. Hajókat akart igénybe venni, hogy a part mentén Dordrechtbe menjen. Bármi áron, de inkább kerülőt vállalt: Calais-ból nagy kitérőt jelentett a tengeri Dordrecht, majd a rajnai-waal folyami út Nijmegen felé, sokkal egyszerűbben is eljuthatott volna Konstanzba, még úgy is, ha nyilvánvalóan el akarta kerülni a francia felségterületeket: St. Quentin és Reims felé vezetett a legrövidebb út Konstanz felé. Egyszerűbb lett volna a Lille–Tournai–Mons–Namur–Dinant útvonal, de ez burgundi felségterületén át vezetett. Az is felmerült, hogy maga épített hajókat, s az angol királytól kér Calais-ban ácsokat. Tudjuk, egy „meg nem nevezett fejedelemtől” valóban kapott ácsokat – gyanítjuk, ez Hollandi Vilmos vagy Geldern hercege lehetett.¹²² (Utóbbi magyarázhatja, miért állt meg Nijmegenben is, hosszú ideig, november 14-20. között.¹²³)

¹¹⁶ *Monstrelet*, i. m. III. 166.; *Wilhelm Baum*: Kaiser Sigismund. Konstanz, Hus und Türkenkriege. Graz 1993. 137.

¹¹⁷ Gesta Henrici Quinti i. m. 175.

¹¹⁸ 1416. szept. 8.: ZsO. VI. 2271. sz.

¹¹⁹ 1416. szept. 8.: ZsO. VI. 2271. sz.

¹²⁰ Windecke emlékirata i. m. 64.

¹²¹ Windecke emlékirata i. m. 71.

¹²² ZsO. VI. 310. sz.

¹²³ Rainald jülich-gelderni herceg biztosította 1414-ben, hogy Zsigmond bejusson Aachenba. Windecke emlékirata i. m. 53.

Ácsokat valóban fogadott fel, akik később Passauban a Dunán építettek hajókat, amelyeket Budára vittek.¹²⁴

Windecke járhat közel az igazsághoz, aki szerint Zsigmond „nem bízott eléggé ahhoz” a burgundi hercegeben, hogy „országán átlovagoljon”, ezért „a brügge-ieket, a gentieket és az antwerpenieket kérte, hogy biztosítsanak kíséretet számára”.¹²⁵ Azonban hiába kért hajókat Brüggétől, Antwerpentől és Genttől, a herceg nem engedte, hogy a flandriai városok a királynak „védelmet biztosítsanak”, mivel „ő tekinthető Flandria urának, ezért az őt illeti meg”. Így a királynak máshonnan kellett hajókat szereznie, Windecke szerint a holland grófságbéli Dordrechtből. Zsigmondnak azonban nem fűlt a foga hozzá – a calais-i találkozó minden „testvériessége” ellenére – hogy túlságosan lekötölte magát a burgundi hercegnek és kiszolgáltassa magát a diplomácia minden csínját-bínját mesterien űző Félelemnélkülinek. Zsigmond a burgundiakkal való „összeborulása” mellett is meg kívánta őrizni saját függetlenségét. Az angol király ugyan négy hajóval sietett Zsigmond segítségére, de a király azt sem akarta, hogy túlságosan az angoloknak kötelezze el magát, és erre sem tartott igényt. Ő maga rendelt, bérelt hajókat Hollandból – talán az erre felvett kölcsönt fedezték a későbbiekben Windecke azon zálogügyletei, amelyeken az angol királytól kapott kincseket vetette zálogba Flandriában¹²⁶ – és nem akart sem János herceg, sem Henrik király hálójába kerülni. Windecke kiválóan érzékelteti, hogy kisebb hajókon utazott, a németalföldi mélyföld partjai mentén, hogy a nagyobb angol vagy burgundi-flamand hajók esetlegesen nem kívánt „vendégszeretetétől” mentesülnön, hiszen azok így a sekélyebb vizeken nem férhettek a közelébe. „Mindkét félnek igen nagy hatalma volt a tengeren”, s el akarta kerülni, hogy azok „gázságot eszeljenek” ki ellene.¹²⁷ Ez magyarázhatja, hogy a calais-i kongresszus lezárulta – október 24. – után viszonylag sok időt vett igénybe, a míg Dordrechtbe ért (november 5.).

Nézetünk szerint a kitérőt az indokolhatta, hogy a hollandi gróftól fel akarta keresni, mivel vele további céljai voltak. Windecke beállítása itt szerintünk nem tükrözi a valóságot. A krónikás szerint Vilmos megorrolta a királyra, mert nem volt hajlandó beleegyezni, hogy egyetlen leánya örökölje hűbértartóit, s Zsigmond Angliában nem is ruházta azokat rá. A krónikás már Angliában konfliktust vélte felfedezni a gróf és a király között. A krónikás úgy látta, Vilmos

¹²⁴ 1418. nov. 23.: ZsO. VI. 2565. sz.; *Veszprémi László*: Lovagvilág Magyarországon. Bp. 2008. 196. Utóbb zeelandiak építettek számára hajókat Konstanzban. Windecke emlékirata i. m. 69.

¹²⁵ Windecke emlékirata i. m. 71.

¹²⁶ Windecke emlékirata i. m. 72–73.

¹²⁷ Windecke emlékirata i. m. 71.

cserbenhagyta Zsigmondot: „ígéretet tett, hogy hajóit a tengeri átkeléshez a király rendelkezésére bocsátja, ... csakhogy ... búcsú nélkül Holland felé vette az irányt ... egyetlen hajóját sem hagyta hátra”.¹²⁸ Windecke szerint a gróf és Zsigmond viszálya tovább húzódott: németalföldi útja során Vilmos nem is találkozott a királlyal. Helyette „a burgundi herceghez lovagolt, így bújt ki a római király fogadása alól”.¹²⁹ Szerintünk Zsigmond *találkozott* Vilmos gróffal, Dordrechtben – igaz, Altmann szerint Nijmegenben, de ez nem zárja ki azt, hogy együtt mentek Dordrechtből idáig.¹³⁰ Zsigmond éppen hogy találkozni akart Wittelsbach Vilmostal – s szerintünk azért, mert Zsigmond új rendezéssel akarta megoldani a brabanti kérdést, aminek elfogadására, úgy tűnik, a burgundi herceg is hajlott.

IV. Vencel 1416 júliusában Zsigmondra ruházta Brabant hűbértartóit.¹³¹ Ezt a burgundiak nem nézték jó szemmel, hiszen Burgundi Antal özvegye, s gyermekeinek mostohaanyja, Luxemburgi Erzsébet is ugyanolyan jogokkal bírt az öröklésben, mint apjának, János görllitzi hercegnek fivérei. Erzsébet férje jogán a burgundiak továbbra is igényt tartottak Brabantra. A korábbi hónapokban úgy tűnt, Zsigmond is hajlik arra, hogy Antal hercegnek az első házasságából származó fia, IV. János örökölje a hercegséget, de miután a canterbury-i szövetséggel stabilizálódott a helyzet és reményekkel töltötte el, hogy a zsinat ügyében Anglia segédkezést nyújt, kevésbé ízlett neki, hogy lemondjon Brabantról. Antal fiát végül is ő iktathatta be a hűbérbe. Ekkor merült fel az a „huszárvágás”, hogy mind a két fél szövetségesének – és rokonának¹³² – Hollandi Vilmosnak az ága örökölje Brabantot, oly módon, hogy leánya, Hollandi Jakoba menjen feleségül Burgundi Jánoshoz.¹³³ A hercegséget ne kebelezzék be Félelemnélküli János tartományaiba, hanem az maradjon meg külön igazgatású hűbérként. Ez lehetett volna a Luxemburgok nyugati birtokainak támasza. A burgundoknak is el kellett ismerniük, az angol-luxemburgi szövetségben legjobb, ha közelednek Zsigmondhoz, s beleegyeznek a brabanti rendezésbe. Ha már valakit el kellett fogadniuk, az Hollandi Vilmos volt. Ráadásul a burgundiak joggal remélhették, hogy Vilmoson keresztül új befolyást nyernek Franciaországban, hiszen az

¹²⁸ Windecke emlékirata i. m. 64.

¹²⁹ uo.

¹³⁰ RI XI/II. 1994. sz.

¹³¹ ZsO. V. 2112., 2113. sz-ok; *Hoensch, J. K.*: Kaiser Sigismund i. m. 177., 186.

¹³² Wittelsbach Vilmos János burgundi herceg sógora volt, unokahúga, Burgundi Anna a luxemburgi-angol-burgundi szövetekezést kiépítő Lancaster János, Bedford hercege (V. Henrik angol király nagybátyja) felesége volt.

¹³³ 1417. jan. 13-án jelentette be Zsigmond Luxemburgban: RI XI/I. 2030. sz. Konstanzban márc. 26-án: RI XI/I. 2144. sz.

ugyancsak a Wittelsbach-házból származó francia anyakirályné, Bajor Izabella kuzinjára, a grófra bízta a dauphin, János, Touraine hercege nevelését. Vilmos pedig a francia korona örökösét magával vitte hennegau birtokaira, így jó esély mutatkozott arra, hogy ha Félelemnélküli János beleegyezik a brabanti rendezésbe, hatása alá vonhatja a trónörökös, s akár az armagnacok ellen is fordíthatja. Ezt igazolhatja az is, hogy Vilmos, feltehetően Zsigmond megbízásával, vagy legalábbis tudtával angliai útja előtt, 1416 tavaszán találkozott Félelemnélküli János herceggel saját zeelandi birtokán, Biervlietben.¹³⁴ Windecke beállításával szemben Zsigmond mind Angliában, mind a calais-i találkozáson igénybe vette Holland grófjának a segítségét. Vilmos ugyan távozott Angliából, Zsigmond megbízásából járva el, de a király még Calais előtt követeket küldött hozzá, Hennegauba, hogy részletekbe menően vitassák meg a Luxemburg-Wittelsbach együttműködés későbbi kérdéseit. Ekkor járhatott a hollandi grófnál Batori István későbbi asztalnokmester is, sőt, az is elképzelhető, hogy már az év elején találkozott Burgundi János követivel vagy akár a herceggel Flandriában. Batori 1417 tavaszi adománylevelei egyelőre annyit említenek, hogy Franciaországban, Angliában és „ac presentibus Almanie partibus” teljesített szolgálatokat.¹³⁵ Már az „Almanie” is vonatkozhat akár Holland, Hennegau vagy Zeeland grófságára – utóbbi két tartományt meg sem nevezik az oklevelek – következő adományait azonban már olyan munkálatokért kapja, amelyeket kifejezetten „in ... Flandrie, Hallandrie, Brabantie et Gelrie” végzett, tehát nézetünk szerint járt Zsigmond megbízásából mind a burgundi hercegnél, mind Holland grófjánál.¹³⁶ Mivel ekkor sem Zsigmond, sem kísérete nem járt burgundi területen, Batori missziója akár egy korábbi Brabanti Antalhoz küldendő követség is lehetett. Flandriai útja is egy külön burgundi követség része lehetett. Ugyanez elmondható Rozgonyi Istvánról is, aki az adománylevele tanúsága szerint teljesített missziót Lotharingiában és Hollandban is.¹³⁷

Nézetünk szerint Calais és Dordrecht után a hollandi gróf a Zsigmonddal való megbeszélései nyomán ment tovább, tárgyalásokat folytatandó a burgundi herceghez Valenciennes-be 1416 novemberében. Annál is inkább, mivel a találkozáson ott volt János dauphin, s Zsigmond Vilmos grófban bízott, hogy megakadályozza, hogy az ifjú trónörökös túlságosan is a körmönfont Félelemnélküli markába kerül.¹³⁸

¹³⁴ C. T. Allmand: Henry V. London, 1997. 106.; Vaughan, R.: John the Fearless i. m. 212., 215.

¹³⁵ 1417. május 23.: ZsO. VI. 461.; 462. sz-ok.

¹³⁶ 1418. szept. 29.: ZsO. VI. 2378. sz. (DL 10723.)

¹³⁷ 1436. ápr. 10.: DL 12897.

¹³⁸ Vaughan, R.: John the Fearless i. m. 212.

Zsigmond továbbra is ügyelt arra, hogy kívül maradjon a burgundi területen. A Maas folyón, majd a mentén utazva ment tovább Nijmegenből Aachenbe. (Itt november 24-től december 16-ig tartózkodott.)¹³⁹ Itt – példát statuálva a burgundi hercegnek és az angol királynak, hogy a Birodalomban még ő az úr – „összehívta a németalföldi urakat, és a fejedelmek körében kibékítette a kölni érseket és a [Adolf] bergi herceget”.¹⁴⁰ November 28-án Aachenben már Kanizsától és Garaitól is kapott híreket a zsinatról, lehetséges, hogy arról, miként vélekedik a zsinat a burgundiakkal és az angolokkal való együttműködéséről.¹⁴¹

Zsigmond további útvonalát magyarázhatja még az is, hogy fel kívánta keresni az angol szövetség hírével birodalmi szövetségesét, a liège-i püspököt.¹⁴² December 28-án ért Liège-be, de majd csak 1417 január elején távozott – ugyancsak kikerülve a burgundi területeket – Luxemburg felé, valamit, újfent kerülve János herceg földjeit, Trieren át Konstanz felé. Zsigmond azonban azt végképp nem kívánta, hogy a Burgundi-ház egyszerre szerezzen meg két igen jelentős hercegséget. Még ha Brabant burgundi, vagy hollandi-burgundi ág öröklését el is ismerte volna, nem kívánt lemondani Luxemburgról.¹⁴³ Az alku része kellett legyen, hogy Luxemburg örökösője, Görlitzi Erzsébet megtarthassa hercegségét. Itt fogalmazódhatott meg az újabb „gordiuszi” ötlet, hogy a Wittelsbach-ház straubingi-hollandi ágának egyedüli életben lévő férfitagja, János liège-i püspök, Vilmos gróf fivére tegye le az egyházi rendeket, mondjon le a püspökségről és vegye feleségül Görlitzi Erzsébetet. Így Luxemburg nem kerül a burgundiak kezére, de megmaradt rokonaik – Erzsébet János herceg sógornője volt, leendő férje, Wittelsbach János ugyancsak sógora, aki János herceg leányának, Burgundi Annának, Bedford hercegnőjének nagybátyja – birtokában. János püspök évtizedek óta élvezte Félelemnélküli János támogatását. Luxemburg öröklését az angolok is garantálták. Zsigmond elképzeléseiben a volt püspök lett egy Luxemburg-párti németalföldi tartomány feje. Utóbb Zsigmond azal is megpecsételte e rendezést, hogy megerősítette Luxemburg elzárását

¹³⁹ Itineraria i. m. 101.

¹⁴⁰ Windecke emlékirata i. m. 64.

¹⁴¹ RI XI/II. 1997c. sz.

¹⁴² Itineraria i. m. 101.; Jean-Louis Kupper: Empire et Bourgogne: La séjourn à Liège du Roi des Romains Sigismond (Décembre 1416 – Janvier 1417.) Comptes rendus des Séances Académie des Inscriptions & Belles Lettres 149. (2005) Avril-Juin: 457–77.

¹⁴³ Hoensch, J. K.: Kaiser Sigismund i. m. 612–23.; Henri Laurent – Fritz Quicke: Les origines de l'État Bourignon: L'Accession de la Maison de Bourgogne aux duchés de Brabant et de Limbourg, 1383–1407. Mémoires de l'Académie Royale de Belgique 41. (1939) 1: 63–117.; Calmette, J.: Die großen Herzöge, 81ff.

